

Rozważania na temat klasyfikacji małych miast – przegląd podejść badawczych i próba klasyfikacji wielokryterialnej

The classification of small towns – a review of research approaches and an attempt at multi-criteria classification

Jerzy Bański

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

jbanski@twarda.pan.pl

Zarys treści. Małe miasta są istotnym składnikiem w strukturze osadniczej regionów oraz stanowią centra obsługi dla otaczających je obszarów wiejskich. Współcześnie obserwuje się wzrost ich różnorodność funkcjonalnej, co wynika z przejmowania zadań dotychczas realizowanych w większych ośrodkach miejskich oraz dywersyfikacji społecznej i gospodarczej obszarów wiejskich. Celem opracowania jest omówienie podejść klasyfikacyjnych do małych miast w literaturze przedmiotu, które umożliwiają rozpoznanie ich stanu i różnorodności społecznej i gospodarczej oraz funkcji pełnionych na rzecz otaczających je obszarów wiejskich. Podejścia klasyfikacyjne podzielono na trzy grupy: strukturalne, lokalizacyjne i inne (mieszane). Podejście strukturalne pozwala bezpośrednio grupować miasta ze względu na ich funkcje społeczne, kulturowe i ekonomiczne, jakie pełnią wobec lokalnej społeczności i podmiotów gospodarczych działających w mieście i jego sąsiedztwie. W podejściu lokalizacyjnym wykorzystuje się zasadę kontinuum centrum-peryferia, czyli położenia małego ośrodka miejskiego wobec dużych centrów rozwojowych. Klasyfikacje mieszane wykorzystują równocześnie różne podejścia badawcze i niosą ze sobą najwięcej informacji o miastach. Na zakończenie zaproponowano autorską klasyfikację małych miast uwzględniającą trzy kryteria charakteryzujące: strukturę, lokalizację i hierarchię.

Słowa kluczowe: małe miasto, struktura funkcjonalna, klasyfikacja, typologia, rozwój lokalny.

Keywords: *small town, functional structure, classification, typology, local development.*

Wstęp

Współczesne zasady kształtowania polityki rozwoju w różnych skalach przestrzennych – od lokalnej, przez regionalną i krajową, aż po międzynarodową – stwarzają potrzebę syntetycznych ujęć klasyfikacyjnych regionów, jednostek administracyjnych, obszarów wiejskich i miast w celu programowania na ich obszarze najbardziej skutecznych działań i form zarządzania. Przy tym klasyfikacja powinna uwzględniać specyfikę określonych struktur terytorialnych i elementów przestrzeni, aby było możliwe wzmocnienie ich rozwoju oraz wykorzystanie określonych zasobów i przewag konkurencyjnych klasyfikowanych jednostek. Różnicowanie polityki rozwojowej wobec poszczególnych kategorii obszarów lub jednostek terytorialnych ma polegać na wspieraniu konkretnych uwarunkowań rozwoju społeczno-ekonomicznego, kształtowaniu kierunków wsparcia i na adresowaniu interwencji pod kątem konkretnych potrzeb. Takie ujęcia klasyfikacyjne odnoszą się między innymi do małych ośrodków miejskich.

Małe miasta cechuje specyfika społeczna, gospodarcza i kulturowa, która odróżnia je od miast średnich i dużych oraz od obszarów wiejskich. Są one istotnym składnikiem w strukturze osadniczej regionów, który decyduje o ich policentryczność lub monocentryczność. Relacje małych miast z wiejskim otoczeniem określają kierunek i poziom rozwoju lokalnego (Hinderink i Titus, 1988). Miasta takie stanowią swoiste centra rozwoju ekonomicznego obszarów wiejskich (Shucksmith et al., 2005). Dlatego też w opracowaniach zwraca się uwagę na ich relacje z obszarami wiejskimi oraz rolę jaką pełnią w obsłudze ludności wiejskiej (Bański, 2021; Dej et al., 2014; Powe, 2013; Heffner i Halama, 2012; Van Leeuwen, 2010; Edwards et al., 2003). Małe ośrodki są podstawowym miejscem zaopatrzenia okolicznych firm i gospodarstw rolnych w towary i usługi oraz pierwszym miejscem zbycia ich produktów (Courtney et al., 2008; Tacoli, 1998). Podkreśla się również fakt, że są one węzłami transmisji w polityce regionalnej oraz optymalnym miejscem lokalizacji podstawowych usług społecznych dla mieszkańców wsi (Satterthwaite i Tacoli, 2003). Ponadto stanowią ważne ogniwo w systemie miejskim w zakresie powiązań pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi a terenami wiejskimi, chociaż niektórzy badacze zauważają, że małe miasta są coraz częściej omijane w takich relacjach (Czarnecki, 2012; Hinderink i Titus, 2002). Na podstawie wymienionych powyżej ról małych ośrodków miejskich można stwierdzić, że są one nieodzownym elementem polityki rozwojowej każdego regionu i kraju.

Współcześnie obserwuje się wzrost różnorodności funkcjonalnej małych miast, co jest między innymi wynikiem większej dywersyfikacji gospodarczej obszarów wiejskich (Courtney et al., 2007), ale także przejmowania przez małe ośrodki miejskie funkcji, które dotychczas były realizowane w miastach dużych lub średnich. Na przykład według Wrighta (2000) małe miasta w Stanach Zjednoczonych położone w sąsiedztwie wielkich metropolii przestały odgrywać wyłącznie funkcję „sypialni” i stały się w pełni wykształconymi ośrodkami zapewniającymi podstawowe potrzeby ich mieszkańcom. Odmienne zdanie na ten temat wyraża Heffner (2016), który na przykładzie polskich miast twierdzi, że w wyniku uprzemysłowienia, rozwoju usług, metropolizacji i globalizacji wiele z dotychczasowych funkcji małych miast zostało przejętych przez duże ośrodki oraz struktury gospodarcze zlokalizowane na ich obrzeżach. Jego opinię potwierdza sytuacja ekonomiczna małych miast w Szkocji przedstawiona w jednym z krajowych dokumentów planistycznych w końcu ubiegłego wieku (Planning..., 1997). W wyniku koncentracji miejsc pracy i usług w większych ośrodkach miejskich lub wokół nich, tamtejsze małe miasta stają się „mniej samodzielne” i bardziej uzależnione od dużych miast. Stwarza to potrzebę planowania rozwoju i wzmacniania priorytetowych lub specyficznych funkcji tych ośrodków. W programie rozwoju zwraca się zatem szczególną uwagę na jakość krajobrazu miejskiego, odnowę i rewitalizację centrów oraz poprawę infrastruktury transportowej.

Rozpoznanie różnorodności oraz zadań pełnionych przez małe miasto w skali lokalnej lub regionalnej opiera się zazwyczaj na analizie dominujących sektorów gospodarki lub – szerzej – roli określonych dziedzin społeczno-gospodarczych w tym mieście i jego bezpośrednim otoczeniu. Temu zagadnieniu poświęcono niniejsze opracowanie. Jego podstawowym celem jest omówienie na podstawie literatury przedmiotu klasyfikacji małych miast uwzględniających ich funkcje ekonomiczne, sytuację społeczną lub relacje z otaczającymi je obszarami.

Przedmiot badania – małe miasto

Pewną trudność stanowi pojęcie małego miasta. Jego definicję na ogół upraszcza się do podstawowego kryterium ludnościowego, czyli określonej liczby mieszkańców. Czasem uwzględnia się dodatkowo charakterystykę krajowego systemu miast, w tym: wielkość i liczebność największych ośrodków miejskich oraz miast niższego rzędu, odległości pomiędzy miastami, gęstość zaludnienia, formy użytkowania ziemi oraz różne kryteria ekonomiczne. Problemem są również bardzo zróżnicowane w zależności od kraju kryteria odróżniające miasto od obszaru wiejskiego (Servillo et al., 2017; ESPON, 2006). Z przeglądu takich kryteriów w 38 krajach wynika, że aż w 33 z nich stosuje się co najmniej dwa kryteria różnicujące. Najczęściej wykorzystywanym kryterium (27 krajów) w połączeniu z innymi kryteriami jest ogólna liczba ludności w jednostce osadniczej (Hopkins i Copus, 2018).

Kryterium ludnościowe służące do identyfikacji małego miasta jest zróżnicowane w zależności od kraju. Liczba mieszkańców takiego miasta mieści się na ogół w przedziale od 5 tys. do 25 tys. W Unii Europejskiej, przyjmuje się, że małe miasto liczy mniej niż 50 tys. mieszkańców (Dijkstra i Poelman, 2012, 2014). Natomiast we Francji, Czechach lub Polsce małym miastem jest miejscowość, w której mieszka mniej niż 20 tys. ludności (Kwiatek-Softys i Mainet, 2014; Vaishar i Zapletalova, 2009). Jeszcze niższą wartość – 1-5 tys. mieszkańców – przyjmuje się w Danii (Fertner et al., 2015). Z kolei w Wielkiej Brytanii małym miastem jest ośrodek, w którym mieszka od 7,5 do 25 tys. mieszkańców (Baker, 2018), zaś w Stanach Zjednoczonych osady liczące 10-50 tys. ludności (Bell i Jayne, 2009). Według typologii miast opracowanej w projekcie ESPON małe miasta liczą od 5 do 25 tys. mieszkańc¹ (Servillo et al., 2017; ESPON, 2014).

Przegląd wybranych klasyfikacji małych miast

Podejście strukturalne

Klasyfikacje i typologie małych miast są popularnym przedmiotem badań i dyskusji wśród geografów, planistów, urbanistów i socjologów miast. W większości przypadków uwzględniają one w sposób bezpośredni lub pośredni zagadnienie funkcji (roli) jaką spełnia określony ośrodek miejski w przestrzeni lokalnej i regionalnej. Funkcje gospodarcze, społeczne, kulturowe mogą być też podstawowym lub jednym z kilku kryteriów definiowania ośrodków miejskich. Według jednej z definicji zaproponowanej w raporcie projektu ESPON (2014), miastem lub ośrodkiem miejskim jest osada charakteryzująca się koncentracją miejsc pracy, usług i innych funkcji, które służą innym jednostkom terytorialnym położonym w jej zapleczu i która stanowi rdzeń regionu miejskiego (funkcjonalnego), będącym większym obszarem zawierającym centrum miejskie i jego zaplecze, tworzące razem system społeczno-przestrzenny zintegrowany poprzez powiązania funkcjonalne. Z kolei w Wielkiej Brytanii opracowano klasyfikację obszarów wiejskich i miejskich, w której każdemu klastrowi o powierzchni 1 ha przyporządkowywano określony charakter gospodarczy (*no businesses, farm businesses, tourist business, other businesses*). Klaster

¹ W projekcie przyjmuje się, że małe i średnie miasta (SMST) liczą ponad 5 tys. mieszkańców, mają gęstość powyżej 300 osób/km² i nie są „High Density Urban Clusters”. W praktyce mogą to być ośrodki liczące nawet 50 tys. mieszkańców. Ogółem w krajach europejskich w takich miastach mieszka około 21% ogółu ludności (Atkinson, 2019).

taki był jednym z elementów wielokryterialnej klasyfikacji jednostek terytorialnych, która umożliwiała wyodrębnienie między innymi małych miast (Bibby i Shepherd, 2004).

W klasyfikacjach funkcjonalnych miast wyodrębnia się najczęściej różne rodzaje funkcji społecznych, kulturowych i ekonomicznych, jakie pełni określony ośrodek i na tej podstawie kwalifikuje się go do jednej z klas lub typów funkcjonalnych. Przykładem takiego podejścia jest klasyfikacja *Functional Urban Areas* ESPON, w której wyodrębniono pięć kategorii funkcjonalnych umożliwiających różnicowanie zbioru miast (ESPON, 2007). Wśród nich znalazły się: 1) funkcje administracyjne w ośrodkach pełniących rolę lokalnych, regionalnych lub krajowych centrów administracyjnych, 2) funkcje decyzyjne charakteryzujące miasta będące siedzibami zarządów przedsiębiorstw, 3) funkcje transportowe mówiące o zdolności miasta do pełnienia roli węzła transportowego i jego powiązaniach komunikacyjnych z innymi ośrodkami, 4) funkcje edukacyjne związane z działalnością wyższych uczelni i innych ważnych ośrodków naukowo-badawczych oraz 5) funkcje turystyczne odzwierciedlające nie tylko turystyczne, ale także kulturowe aktywności miasta (tab. 1). Zaproponowana struktura funkcji, która wyraźnie odnosi się do dużych ośrodków miejskich jest jednak niekompletna, bowiem uwzględniono w niej tylko funkcje wynikające z działalności o charakterze nieprodukcyjnym (sektor usług). Natomiast w dużej grupie małych miast istotną rolę odgrywa właśnie działalność produkcyjna związana z rolnictwem, rzemiosłem lub różnymi branżami przemysłu i budownictwem. Ponadto zaproponowane w tej klasyfikacji funkcje administracyjne są w małych ośrodkach silnie skorelowane z funkcjami decyzyjnymi, dlatego powinny stanowić raczej jedną kategorię funkcjonalną. Z kolei w narodowej strategii rozwoju przestrzennego Irlandii, rola miast rozumiana jest jako specyficzne aktywności (usługi) świadczone przez ośrodek miejski jego mieszkańcom i ludności zamieszkałej w bezpośrednim sąsiedztwie miasta (DELG, 2000). Takie podejście umożliwiło wyróżnić siedem funkcji miast: obsługa finansowa, handel detaliczny, usługi biznesowe, usługi społeczne i administracyjne, funkcje edukacyjne, turystyka i rekreacja, obsługa sektora rolniczego (tab. 1).

W połowie ubiegłego wieku, czyli w okresie wyraźnego wzrostu zainteresowania metodami statystycznymi w naukach ekonomicznych, klasyfikacje miast były często opracowywane na podstawie struktury zatrudnienia według sektorów gospodarki. Przy tym miały one zastosowanie do różnej wielkości miast. Prekursorami takich klasyfikacji byli Harris (1943, 1967) i Nelson (1955, 1967). Ten pierwszy przeanalizował 984 amerykańskie miasta liczące ponad 10 tys. mieszkańców i zidentyfikował w każdym z nich dominującą gałąź działalności gospodarczej. Na podstawie danych dotyczących zatrudnienia i struktury zawodowej mieszkańców wyodrębnił dziewięć kategorii gospodarczych miast: przetwórstwo przemysłowe, drobny handel, kategoria mieszana, handel wielkoskalowy – hurtowy, transport, górnictwo, edukacja, wypoczynek lub usługi senioralne i inne (tab. 1). Z kolei Nelson wykorzystując dane ze spisu powszechnego 1950 r. zaproponował system klasyfikacji ośrodków miejskich na podstawie ich poziomu specjalizacji gospodarczej, w której uwzględniono strukturę zawodową ludności w głównych sektorach gospodarki (pominięto sektor rolnictwa i budownictwa). Autor poszukiwał odpowiedzi na pytanie – jak duży odsetek siły roboczej musi być zatrudniony w określonym sektorze, aby stanowił on o odrębność funkcjonalnej ośrodka miejskiego w przyjętej klasyfikacji? Dzięki zastosowaniu analizy statystycznej (średnia statystyczna i odchylenie standardowe) możliwe było wyodrębnienie w każdym mieście wyróżniających się kategorii zatrudnienia, a tym samym identyfikacji wiodących sektorów gospodarki. W rezultacie wyodrębnił dziewięć klas ośrodków

Tabela 1. Wybrane przykłady podejść klasyfikacyjnych do małych miast
Selected examples of classification approaches to small towns

Rodzaj	Źródło	Klasyfikacja
Podejście strukturalne	ESPO (2007) – Study of urban functions	1) funkcje administracyjne (<i>administrative functions</i>), 2) funkcje decyzyjne (<i>decision functions</i>), 3) funkcje transportowe (<i>transport functions</i>), 4) funkcje edukacyjne (<i>knowledge functions</i>), 5) funkcje turystyczne (<i>tourism functions</i>)
	DELG (2000)	1) obsługa finansowa (<i>financial services</i>), 2) handel detaliczny (<i>retail services</i>), 3) usługi biznesowe (<i>business services</i>), 4) usługi społeczne i administracyjne (<i>social and administrative services</i>), 5) funkcje edukacyjne (<i>educational services</i>), 6) turystyka i rekreacja (<i>tourism and leisure services</i>), 7) obsługa sektora rolniczego (<i>agricultural services</i>).
	Harris (1943, 1967)	1) przetwórstwo przemysłowe (<i>manufacturing</i>), 2) drobny handel (<i>retailing</i>), 3) kategoria mieszana (<i>diversified</i>), 4) handel wielkoskalowy – hurtowy (<i>wholesaling</i>), 5) transport (<i>transportation</i>), 6) górnictwo (<i>mining</i>), 7) edukacja (<i>educational</i>), 8) wypoczynek lub usługi senioralne (<i>resort or retirement</i>), 9) inne (<i>others</i>).
Podejście lokalizacyjne	ESPO (2006) – SMESTO	1) małe miasta w sąsiedztwie dużych aglomeracji (<i>small towns at the fringe of a large agglomeration</i>), 2) małe miasta sąsiadujące i tworzące sieć powiązań (<i>small towns network</i>), 3) małe miasta izolowane (<i>isolated small towns</i>)
	The Scottish Government Urban Rural Classification (Pateman, 2010)	1) małe miasta o dobrej dostępności (<i>accessible small towns</i>), 2) odległe małe miasta (<i>remote small towns</i>), 3) trudno dostępne małe miasta (<i>very remote small towns</i>).
	Vaishar i Zapletalová (2009)	1) miasta w zasięgu oddziaływania dużych ośrodków miejskich (<i>in the hinterlands of big cities</i>), 2) miasta nizinne o dobrej dostępności do większych miast (<i>in lowlands with good accessibility to bigger cities</i>), 3) miasta peryferyjne (<i>in periphery</i>)
Podejście mieszane	Wales Rural Observatory (2007)	1) ośrodki subregionalne (<i>subregional centres</i>), 2) miasta zakotwiczone (<i>anchor towns</i>), 3) miasta wyspy (<i>Island towns</i>), 4) miasta pączkujące (<i>doughnut towns</i>), 5) miasta satelitarne (<i>satellite towns</i>), 6) miasta niszowe (<i>niche towns</i>)
	Spasić i Petrić (2006)	1) potencjalne ośrodki subregionalne (<i>potential subregional centres</i>), 2) ośrodki centralne (<i>small municipal centres</i>), 3) miasta będące centrami wspólnot wiejskich (<i>small urban settlements which function as centres of communities of villages</i>), 4) ośrodki z dominującą funkcją gospodarczą (<i>various settlements with one dominant function</i>)

miejskich: 1) przetwórstwo przemysłowe (*manufacturing*), 2) handel detaliczny (*retail*), 3) profesjonalne, wyspecjalizowane usługi (*professional services*), 4) handel hurtowy (*wholesale*), 5) usługi indywidualne (*personal service*), 6) administracja publiczna (*public administration*), 7) transport i komunikacja (*transport and communication*), 8) finanse, ubezpieczenia, nieruchomości (*finance, insurance, real estate*) and 9) górnictwo (*mining*).

Metoda zaproponowana przez Nelsona znalazła podatny grunt w geografii indyjskiej, gdzie była powszechnie wykorzystywana do rozpoznania struktury funkcjonalnej miast w różnych regionach kraju (np. Velapurkar 2009; Pothana, 1995; Seetharaman, 1985)². Na przykład oceniając rolę miast w rozwoju gospodarczym regionu Andhra Pradesh z zasto-

² W sumie w geografii indyjskiej wyodrębnia się zwykle dziesięć następujących pozarolniczych kategorii funkcjonalnych miast: administracyjna, militarna, kulturowa, odbioru i skupu (*collection centres*), produkcyjna, transferu i dystrybucji, wypoczynkowa, mieszkaniowa, transportu wodnego, wielofunkcyjna. Uwaga badaczy

sowaniem dziewięciu kategorii zatrudnienia, wskazano funkcje typowe dla określonych klas wielkościowych miast (Pothana, 1995). W małych miastach przeważała funkcja rolnicza często uzupełniana drobnym handlem i usługami, zaś w miastach średniej wielkości ich funkcje wiązały się z rzemiosłem i przemysłem oraz centrami usługowo-handlowymi. Stwierdzono przy tym, że większość miast ma charakter wielofunkcyjny (*bi-functional*). Podobne badania, w których wyodrębniono pięć kategorii funkcjonalnych (przemysł, usługi, transport i komunikacja, finanse, handel i działalność komercyjna) wykonano w sąsiednim Nepalu (Shrestha i Rijal, 2017). Stwierdzono w nich między innymi, wzrost różnorodności funkcjonalnej większych miast (metropolie i sub-metropolie) w okresie 1971-2011, zaś wśród małych miast wyraźną przewagą tych z jedną (lub rzadziej dwiema) kategoriami funkcjonalnymi.

Większość klasyfikacji miast opiera się na materiale statystycznym, który jest zazwyczaj ubogi tematycznie i bywa nieporównywalny w ujęciach czasowych, ze względu na zmieniającą się metodologię gromadzenia danych. Wadą takich klasyfikacji jest też arbitralność wyboru cech diagnostycznych i przedziałów klasowych w poszczególnych miernikach statystycznych. Na ogół autorzy takich klasyfikacji proponują różne zestawy wskaźników. Tę niedogodność można ograniczyć poprzez wybór dużej ilości mierników, które powinny się cechować wzajemnym brakiem istotnych powiązań (korelacji).

W Polsce typologia funkcjonalna miast została wykonana na podstawie analizy struktury zawodowej w trzech sektorach gospodarki: przemyśle, usługach i rolnictwie (Jerczyński, 1977). Zaproponowano dziesięć typów funkcjonalnych miast uwzględniających wszystkie kategorie wielkościowe ośrodków. Wśród nich przeważały typy: przemysłowy, przemysłowo-usługowy i usługowo-przemysłowy. Duża liczba miast włączonych do typu przemysłowego wynikała z przyjętej w Polsce po II wojnie światowej polityki industrializacji i rozwoju miast na bazie nowych inwestycji przemysłowych.

Podobne badanie wykonano na podstawie danych z 2002 r. dla miast południowej Polski (Kantor-Pietraga et al., 2012). Ich celem była ocena rozwoju demograficznego małych miast reprezentujących różną strukturę funkcjonalną. Wyodrębniono pięć podstawowych kategorii funkcjonalnych w małych miastach: usługowa, przemysłowa, rolnicza, komunikacyjna i turystyczno-wypoczynkowa (przy tym miasto mogło być charakteryzowane więcej niż jedną kategorią). Wyniki skłoniły autorów do wniosku, że w okresie 1978-2002 najbardziej narażone na procesy depopulacyjne były małe miasta o wyspecjalizowanych funkcjach usługowych, turystyczno-wypoczynkowych oraz komunikacyjnych.

W Republice Południowej Afryki (RPA) do klasyfikacji miast uwzględniającej ich strukturę ekonomiczną stosuje się trzy różne podejścia. Pierwsze z nich uwzględnia funkcje gospodarcze analizowanych ośrodków, w drugim podejściu bada się czynniki ekonomiczne kształtujące rozwój miast, zaś trzecie podejście odnosi się do historycznego dziedzictwa gospodarczego. Wśród funkcji identyfikowanych w małych miastach wymienia się: rolnictwo, turystykę, bazę handlową, górnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, transport, bazę administracyjną oraz funkcje mieszane (Atkinson, 2008). Na przykład w klasyfikacji uwzględniającej liczbę mieszkańców (poniżej 15 tys.) oraz liczebność i strukturę przedsiębiorstw zaproponowano trzy kategorie małych miast (Toerien i Marais, 2012). Pierwszą grupę tworzą typowe małe miasta południowoafrykańskie o silnych funkcjach rolniczych i usługowych (np. finansowych i motoryzacyjnych), ale słabym przetwórstwie produktów rolnych i niskim udziale przemysłu, budownictwa i turystyki. W drugiej grupie znalazły się

koncentruje się na dużych aglomeracjach miejskich, dlatego też pomija się na ogół funkcję rolniczą, która charakteryzuje mniejsze ośrodki.

miasta o bardzo zróżnicowanej strukturze ekonomicznej (*coastal towns, mining towns, former "homeland" towns and large rural towns*) charakteryzujące się znacznym udziałem sektorów przemysłowego, handlowego, transportowego i budowlanego oraz małym znaczeniem sektora produkcji i usług rolniczych. Trzecia grupa nazywana „*artist towns*” posiada silny udział usług turystycznych i opiekuńczych (*hospitality*) uzupełnianych sektorem rolniczym. Przykład ten jest świadectwem klasyfikacji funkcjonalnej małych miast, w której prócz struktury sektorów gospodarki uwzględnia się również specyfikę lokalizacyjną oraz indywidualne cechy małych miast południowoafrykańskich.

Struktura funkcjonalna była podstawą typologii miast węgierskich, ale metoda wyodrębnienia dziewięciu typów małych miast jest bardziej złożona i wymyka się spod ujęć statystycznych (Pirisi i Trocsanyi, 2009; Pirisi et al., 2015). Wśród typów funkcjonalnych miast wyróżniono: ośrodki mieszkaniowe (*residential towns*), miasta wizerunkowe (*image towns*), miasta jednej firmy („*single-company towns*”), uzdrowiska (*spa resorts*), miasta rdzewiejące (*rust towns*), wielkie wsie (*giant villages*), miasta usług publicznych (*public service towns*), typowe małe miasta (*typical small towns*) i ośrodki mikroregionalne (*micro-regional centres*). W typologii uwzględniono kierunki i dynamikę zmian funkcjonalnych po upadku gospodarki socjalistycznej. Autorzy zwracają uwagę na fakt, iż dotychczas opisywane w jednorodny sposób miasta jako „miejsca centralne z funkcjami administracyjnymi niższego szczebla” zostały poddane w latach 90. XX w. wielokierunkowym zmianom, których rezultatem jest wzrost ich specjalizacji. Na przykład miasta, które w okresie gospodarki socjalistycznej charakteryzowały się dynamicznym uprzemysławianiem, w wyniku odpływu przedsiębiorców i braku potencjalnych inwestorów utraciły wiodącą funkcję przemysłową. Takie ośrodki nazwane zostały „miastami rdzewiejącymi”. Podobny los spotkał dzisiejsze „miasta usług publicznych”, które w rezultacie zanikania funkcji gospodarczych pozostały z silnymi usługami publicznymi utrzymującymi je jako lokalne ośrodki obsługi zaplecza. Na przeciwległym biegunie znajdują się na przykład miejscowości uzdrowiskowe, które są zwycięzcami transformacji. Niektóre z nich rozwijają się dynamicznie dzięki wejściu na międzynarodowy rynek turystyczny.

W przypadku klasyfikacji funkcjonalnej małych i średnich miast w Szwajcarii zwrócono uwagę na ich cechy ekonomiczne i dynamikę społeczno-gospodarczą (Meili i Mayer, 2017). Siedem typów miast zbudowano przy użyciu analizy skupień. Wśród nich znalazły się:

- 1) miasta o charakterze rezydencjalnym (*residential economy towns*), w większości położone na obszarach metropolitalnych;
- 2) dobrze prosperujące miasta o charakterze rezydencjalnym (*prospering residential economy towns*) zlokalizowane głównie wokół Zuricha, Basel oraz Genewy i charakteryzujące się dynamicznym wzrostem ludności i nowych podmiotów gospodarczych;
- 3) węzły dla biznesu (*business hub towns*), będące siedzibami rządów znanych firm i miejscami dynamicznego rozwoju nowych przedsiębiorstw;
- 4) miasta wiedzy (*knowledge intensive towns*) zlokalizowane tylko na obszarach metropolitalnych i posiadające duży odsetek mieszkańców z wyższym wykształceniem;
- 5) miasta wysokich technologii (*High Tech towns*) wyspecjalizowane w przemyśle high-tech;
- 6) miasta niskich technologii (*Low Tech towns*) z niskim udziałem dobrze wykształconych mieszkańców i niskim wzrostem ludności i miejsc pracy;

- 7) turystyczne miasta alpejskie (*Alpine tourism towns*) z małym udziałem przemysłu i funkcją turystyczną o znaczeniu międzynarodowym.

Podejście lokalizacyjne

Istotnym kryterium klasyfikacji małych miast jest położenie geograficzne, w tym przede wszystkim lokalizacja w stosunku do dużych ośrodków miejskich, która determinuje ich strukturę funkcjonalną. Kryterium lokalizacyjnym posłużono się między innymi w typologii regionów Unii Europejskiej (Dijkstra i Poelman, 2008). Uwzględniono w niej położenie obszarów wiejskich w stosunku do głównych ośrodków miejskich i ich dostępność komunikacyjną. W rezultacie dwuetapowego postępowania badawczego wyodrębnionych zostało pięć typów regionów: 1) miejskie, 2) regiony przejściowe w sąsiedztwie miast, 3) regiony przejściowe odległe, 4) regiony wiejskie w sąsiedztwie miast i 5) regiony wiejskie odległe. Przy zastosowaniu pewnych modyfikacji metoda wykorzystana przez autorów typologii może być zastosowana również do klasyfikacji lokalizacyjnej małych i średnich miast.

Klasyfikację uwzględniającą położenie ośrodków miejskich oraz relacje pomiędzy nimi wypracowano w projekcie ESPON pod tytułem *The Role of Small and Medium-Sized Towns* (ESPO, 2006). Wyróżniono w niej: 1) małe miasta w sąsiedztwie dużych aglomeracji, 2) małe miasta sąsiadujące i tworzące sieć powiązań oraz 3) małe miasta izolowane (tab. 1). Jednocześnie wykazano relacje pomiędzy lokalizacją miasta a jego rolą w przestrzeni lokalnej. Podobne założenia wykorzystano w klasyfikacji małych miast w Szkocji, które podzielono na trzy kategorie: 1) małe miasta o dobrej dostępności, 2) odległe małe miasta, 3) trudno dostępne małe miasta (tab. 1). Trzecią kategorię tworzą ośrodki z liczbą mieszkańców od 3 do 10 tys. i oddalone o minimalny czas podróży 60 min. drogą lądową lub wodną od ośrodka liczącego co najmniej 10 tys. mieszkańców (Pateman, 2010). Poza lokalizacją, każdą z trzech powyższych kategorii charakteryzują określone funkcje społeczno-gospodarcze.

Badanie rynku pracy małych miast w Walii wykazały, że ich funkcja, jako lokalnych ośrodków zatrudnienia jest silnie uzależniona od lokalizacji (Wales Rural Observatory, 2007). Okazuje się, że miasta położone peryferyjnie mają dużo większe znaczenie w kształtowaniu lokalnego rynku pracy, niż te położone w sąsiedztwie dużych aglomeracji. Biorąc pod uwagę ich funkcje oraz możliwości kształtowania rynku zatrudnienia, wyróżniono sześć kategorii miast małych: 1) ośrodki subregionalne, które pełnią funkcje usługowe wyższego rzędu na rzecz rozległych obszarów wiejskich, 2) miasta zakotwiczone z funkcjami handlowymi, społecznymi i administracyjnymi pełnionymi na rzecz wiejskiego regionu, 3) miasta wyspy, położone w sąsiedztwie większych ośrodków miejskich, ale zdolne zachować niezależność w zakresie rynku pracy i wypełnianych usług, 4) miasta pączkujące z dość silnym zapleczem społeczno-ekonomicznym, które umożliwiają rozwój usług i nowych miejsc pracy, 5) miasta satelitarne położone w pobliżu większych ośrodków miejskich i od nich zależne oraz 6) miasta niszowe w których miejsce dotychczasowych zanikających funkcji, zajęły nowe funkcje zwiększające atrakcyjność tych ośrodków (tab. 1).

Do podobnych wniosków na temat roli małych miast zlokalizowanych peryferyjnie prowadzą badania w regionie Mazowsza (Bański et al., 2016). Wynika z nich, że małe miasta położone peryferyjnie w stosunku do głównych ośrodków rozwoju gospodarczego wypełniają więcej funkcji i odgrywają ważniejszą rolę dla otaczających je terenów wiejskich niż analogiczne miasta położone w sąsiedztwie aglomeracji. Ośrodki peryferyjne charak-

teryzuje duża koncentracja działalności usługowych i produkcyjnych oraz stanowią one często jedyne miejsce, gdzie okoliczni mieszkańcy mogą znaleźć pracę (dlatego cechują się na ogół dodatnim bilansem dojazdów do pracy). Z kolei małe miasta aglomeracyjne, z uwagi na sąsiedztwo dużych miast, charakteryzują się znacznie niższą konkurencyjnością w zakresie funkcji sprawowanych na rzecz otaczających obszarów. Miasta położone blisko dużych ośrodków miejskich mają na ogół słabsze powiązania z otoczeniem niż miasta zlokalizowane na terenach peryferyjnych. Relacje wsi i małego miasta z dużym ośrodkiem miejskim wypełniają większość potrzeb, przez co powiązania lokalne nie odgrywają pierwszoplanowej roli. Natomiast miasta położone z dala od dużych ośrodków pełnią rolę ośrodków rozwoju lokalnego. Szczególnie miasta położone na obszarach peryferyjnych wypełniają większość podstawowych potrzeb społecznych i gospodarczych ich mieszkańców i ludności z sąsiadujących terenów wiejskich. Szeroko rozumiana obsługa rolnictwa i handel produktami rolnymi jest jedną z najważniejszych sfer działalności podmiotów gospodarczych w takich ośrodkach.

Do podobnych wniosków dochodzą Vaishar i Zapletalová (2009). Na podstawie analizy kierunków rozwoju trzech typów lokalizacyjnych małych miast (miasta w zasięgu oddziaływania dużych ośrodków miejskich, miasta nizinne o dobrej dostępności do większych miast, miasta peryferyjne) w regionie Moraw stwierdzają, że ze względu na specyficzną lokalizację, ośrodki pierwszego typu tracą swoje centralne funkcje, miasta drugiego typu wykształcają specyficzne funkcje, natomiast te położone peryferyjnie stają się centrami dla swojego zaplecza (tab. 1).

Inne wnioski wynikają z badania interakcji „lokalizacja-struktura funkcjonalna małych miast” w obwodzie kałuskim w Rosji położonym na południowy zachód od Moskwy (Savoskul et al., 2014). Lokalizacja w sąsiedztwie Moskwy sprzyja rozwojowi funkcji przemysłowych lub rekreacyjnych w małych miastach. Z drugiej zaś strony, peryferyjna lokalizacja na obrzeżach regionu i utrudniona dostępność komunikacyjna ze stolicą prowadzą do stagnacji gospodarczej, a historycznie rozwinięte funkcje przemysłowe i transportowe utrzymują się głównie ze względu na brak nowych impulsów rozwojowych. Badanie w obwodzie kałuskim wykazało również, że małe miasta będące dawniej ośrodkami rolniczymi tracą swoją kluczową funkcję z powodu kryzysu w rolnictwie i pełnią jedynie funkcje administracyjne uzupełniane prostymi usługami i handlem.

Inne, interesujące badanie uwzględniające czynnik lokalizacyjny i strukturę gospodarczą oraz oceniające poziom samodzielności małego miasta w stosunku do dużego ośrodka miejskiego wykonano na przykładzie aglomeracji Izmiru w Turcji (Montabone, 2013). Zidentyfikowano cztery typy funkcjonalne małych miast satelitarnych. Pierwszą grupę tworzą miasta z przewagą funkcji mieszkaniowej, których rozwój jest pod bezpośrednim wpływem metropolii Izmiru. W drugiej grupie znalazły się ośrodki posiadające funkcje produkcyjne, przy czym ich zależność w stosunku do Izmiru wynika z faktu, iż większość produkcji przeznaczona jest na rynek wewnętrzny tej aglomeracji. Kolejny typ tworzą miasta charakteryzujące się dużą samodzielnością, która wynika z rozwoju funkcji „niezależnych” od Izmiru, w tym funkcji związanych z kulturą, turystyką i rekreacją. Czwartą grupę tworzą miasteczka (*rural centres*) będące ośrodkami obsługi otaczających je obszarów wiejskich oraz stanowiące w systemie osadniczym element pośredni pomiędzy obszarami wiejskimi a metropolią. Badanie wykazało istnienie wyraźnych interakcji Izmir-małe miasta. Wszystkie wymienione cztery typy małych miast były pod większym lub mniejszym wpływem Izmiru, ale też przyczyniały się istotnie do jego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Inne (mieszane) podejścia

Inne podejścia klasyfikacyjne do małych miast wymykają się spod kluczowej roli struktury społecznej i gospodarczej lub położenia w systemie miast i dostępności do ośrodków aglomeracyjnych. W podejściach mających charakter mieszany wykorzystywane są co najmniej dwa kryteria klasyfikacyjne (np. strukturalne i lokalizacyjne). W praktyce badawczej małe miasta ujmowane są często jako element większego systemu, w którym pełnią rolę lokalnych centrów rozwoju (Courtney i Errington, 2000; Heffner, 2016).

Małe miasto wykazuje więzi funkcjonalno-organizacyjne z otaczającymi go obszarami wiejskimi, wśród których najważniejszą rolę odgrywała obsługa w zakresie administracyjnym, usługowym, handlowym i edukacyjnym. Szczególne relacje z obszarami wiejskimi wynikają z codziennych dojazdów do pracy i podstawowej obsługi gospodarstw domowych zlokalizowanych w sąsiedztwie miasta. Biorąc pod uwagę takie relacje, Rajman (2006) wyróżnił kilka typów małych miast. Znalazły się wśród nich miasta rolniczo-usługowe, których funkcje bazują głównie na tradycyjnej obsłudze najbliższego zaplecza, miasta z funkcjami mieszkaniowymi, leżące w pobliżu większych zakładów przemysłowych i powiązane z nimi codziennymi dojazdami do pracy, miasta o zdegradowanych funkcjach miejskich, w których ludność ponownie zajmuje się głównie uprawą roli i hodowlą zwierząt (przede wszystkim jednak nastawioną na własne potrzeby), agromiasta, czyli osiedle rolnicze budowane niegdyś na wzorcach rozplanowania miejskiego oraz miasta, które swe formalne prawa miejskie utraciły w przeszłości historycznej. Klasyfikacja taka wymyka się z prostych ujęć statystycznych, bo wymaga dodatkowo wiedzy eksperckiej na temat struktury zagospodarowania przestrzennego miasta, jego historii, lokalizacji dużych przedsiębiorstw, itp. Dlatego też można ją wykorzystywać przede wszystkim do badań szczegółowych obejmujących nieduże obszary.

Według Heffnera (2016) małe miasta pełnią lub mogą pełnić w lokalnej przestrzeni kilka funkcji będących wieloskładnikowymi relacjami, w tym np. zaplecze dla rolnictwa, centra obsługujące ludność wiejską w zakresie miejsc pracy, ośrodki różnorodnych usług, miejsca lokalizacji instytucji z zakresu szkolnictwa, kultury, zdrowia, pomocy społecznej i rozrywki. Zauważa przy tym, że na terenach typowo rolniczych relacje miast (charakteryzujących się zazwyczaj strukturą wielofunkcyjną) z otoczeniem są najsilniejsze. Natomiast miasta monofunkcyjne (np. turystyczne) i położone w strefach silnie zurbanizowanych mają zdecydowanie słabsze powiązania gospodarcze z zapleczem wiejskim. Na tej podstawie wyodrębnił: 1) ośrodki silnie zintegrowane lokalnie, 2) ośrodki słabo zintegrowane i 3) małe miasta o niewykorzystanych możliwościach rozwojowych.

Problematykę relacji małych miast z otoczeniem wiejskim pogłębił w swoich badaniach Czarnecki (2012). Autor dowodzi, że w okresie globalizacji i rozwoju nowych metod transportu i komunikacji małe ośrodki stają się coraz mniej istotnym rynkiem zbytu, zaopatrzenia i kooperacji dla wiejskich firm pozarolniczych. Szereg różnorodnych czynników wynikających z współczesnych procesów globalnych powoduje, że małe miasta stają się zbędnymi ogniwami w łańcuchu powiązań pomiędzy producentem a konsumentem i tracą dotychczasową rolę związaną z obsługą otoczenia. Stąd bardzo istotnym celem polityki rozwoju małych miast jest poszukiwanie nowych funkcji poprzez podnoszenie ich atrakcyjności, różnicowanie działalności gospodarczej, w tym w zakresie usług wyższego rzędu.

Silne relacje małych miast z wiejskim otoczeniem w odniesieniu do sektora rolnictwa są oczywistym faktem w krajach Europy. Jednakże na przykład w RPA są one często po-

mijane. Badanie 19 tamtejszych jednostek administracyjnych (*municipalities*), w których znajdują się małe miasta wykazały, że rolnictwa nie wymienia się jako pierwszego, drugiego lub nawet trzeciego co do ważności sektora rozwoju, chociaż tak naprawdę jest ono ważnym czynnikiem rozwoju przedsiębiorczości i wzrostu tych miast (Nel i Goldman, 2006). Podejście takie traktuje małe miasta jako swoiste „wyspy” na jednorodnej przestrzeni oceanu. Wydaje się jednak, że nawet takie ujęcie powinno uwzględniać zależność rozwoju miasta od uwarunkowań zewnętrznych.

Poza identyfikowaniem i klasyfikacją relacji małych miast z obszarami wiejskimi popularny jest również nurt badawczy ujmujący związki małych ośrodków miejskich z dużymi miastami. Najczęściej dotyczy to jednostek zlokalizowanych na obszarach metropolitalnych lub w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji. Klasyfikacje nie różnicują jednak małych miast, lecz koncentrują uwagę na zależnościach pomiędzy ośrodkami i uwzględniają przede wszystkim uwarunkowania ekonomiczne tych relacji. Pewien wyjątek stanowi typologia relacji pomiędzy centrami ekonomicznymi i położonymi w ich sąsiedztwie małymi miastami, w której na podstawie zależności odnoszących się do rynku pracy możliwe jest wyróżnienie kilku kategorii małych miast (Cox i Longlands, 2016; Jones et al., 2009). W pierwszym typie relacji określanym jako „niezależny” (*independent*), małe miasto charakteryzuje się silnym rynkiem pracy niezależnym od wpływów ośrodka centralnego, zaś przeciwne relacje występują w typie „zależnym” (*dependent*). W typie „izolowanym” (*isolated*), rynki pracy w małym i dużym ośrodku nie są ze sobą powiązane, natomiast w typie „współzależnym” (*interdependent*) – rynki pracy w obydwu kategoriach miast są ze sobą silnie związane i wzajemnie zależne.

W badaniach duńskich geografów wyodrębniono trzy kategorie małych miast, w czym najistotniejszą rolę odegrały ich relacje z dużymi ośrodkami miejskimi lub otaczającymi obszarami wiejskimi (Fertney et al., 2015). Badaczy interesowały przede wszystkim rezydencjalne i usługowe funkcje takich ośrodków. Wiele z nich powstało jako stolice terytorialnych jednostek administracyjnych i centra obsługi rolniczego zaplecza w ramach reformy komunalnej w 1970 r. Na podstawie szczegółowych studiów przypadku w kilku duńskich ośrodkach zaproponowali wyróżnienie: 1) metropolitalnych miast dojazdowych zlokalizowanych na zapleczu rynku pracy dużego miasta, 2) miasta w głębi kraju, które dzięki funkcjom społecznym i usługowym mają silne związki z otaczającymi je obszarami oraz 3) miasta peryferyjne, położone na obrzeżach kraju i charakteryzujące się opóźnieniem w rozwoju lub upadkiem gospodarczym.

Podejście mieszane do klasyfikacji małych miast (poniżej 20 tys. mieszkańców) wykozystali serbscy badacze, którzy wśród zadań wypełnianych przez takie ośrodki na rzecz otaczającej je przestrzeni wymieniają zbyt produktów rolnych, dystrybucję towarów i usług, działalność nierolniczą małych i średnich firm oraz tworzenie miejsc zatrudnienia dla mieszkańców okolicznych wsi (Spasić i Petrić, 2006). Na podstawie studiów w 89 małych miastach w centralnej części Serbii uwzględniających ich wielkość, lokalizację i rolę jaką spełniają w otaczającej je przestrzeni lokalnej wyodrębnili: 1) potencjalne ośrodki subregionalne, 2) ośrodki centralne (administracyjne) podstawowych jednostek terytorialnych, których relacje z otaczającymi je obszarami nie wychodzą poza granice tych jednostek, 3) miasta będące centrami wspólnot wiejskich charakteryzujące się mniejszym zasięgiem oddziaływania niż ośrodki centralne oraz 4) ośrodki z dominującą funkcją gospodarczą (np. turystyczną, uzdrowiskową, przemysłową, górniczą). Podobne kryteria klasyfikacji małych miast (liczące do 20 tys. mieszkańców) zastosował Kachniarz (1987), który

podzielił je na 23 grupy różniące się strukturą funkcjonalną, statusem administracyjnym i liczbą mieszkańców. Jego zdaniem podstawową funkcją małych miast i centralnych ośrodków gminnych (niemających statusu miasta) jest obsługa ludności i rolnictwa oraz rozwój drobnego przemysłu i rzemiosła produkcyjnego. Nie potwierdziły tego jednak późniejsze badania Szymańskiej i Grzelak-Kostuńskiej (2005), które wykazały, że po zmianie systemu gospodarczego wzrósł udział małych miast pełniących rolę usługową kosztem funkcji przemysłowych; zmniejszyła się przy tym równocześnie liczba małych miast rolniczych.

W innych klasyfikacjach wykorzystujących podejście mieszane stosuje się różnorodne kryteria lub cechy małych miast wynikające z analizy tych kryteriów. Na przykład w projekcie ESPON (2014) zaproponowano klasyfikację ośrodków miejskich poniżej 50 tys. mieszkańców uwzględniającą typ osadnictwa, poziom urbanizacji regionu, poziom transformacji przemysłu i dynamikę zmian demograficznych. Z kolei Satterthwaite i Tacoli (2003), argumentując znaczenie małych miast w rozwoju regionalnym wyróżniają wśród nich: ośrodki popytu na produkcję rolną, ośrodki produkcji i dystrybucji towarów do okolicznych obszarów wiejskich, lokalne ośrodki pracy oraz miejsca przyciągające wiejskie migracje. Wymienione cechy są zależne od stanu zagospodarowania terytorium, w którym znajduje się miasto, w tym między innymi od struktury własności gruntów, jakości transportu i komunikacji oraz szeregu innych warunków strukturalnych na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

W klasyfikacjach małych miast często wykorzystuje się kryterium ludnościowe, które współwystępuje innymi kryteriami lub stanowi podstawowy czynnik identyfikujący w postaci różnorodnych cech diagnostycznych. Przykładem pierwszego podejścia jest klasyfikacja małych miast niemieckich (liczących 5-20 tys. mieszkańców) na podstawie ich lokalizacji i sytuacji demograficznej (Kühn, 2015). Uwaga autora koncentrowała się na ośrodkach położonych peryferyjnie lub bardzo peryferyjnie, wśród których po analizie zmienności kilku cech ludnościowych wyróżnił miasta: silnie wzrastające, wzrastające, stabilne, kurczące się i silnie kurczące się. Natomiast przykładem drugiego podejścia jest praca Bartosiewicz et al. (2019), w której na podstawie analizy zmian liczby ludności w okresie 2002-2014 zidentyfikowano typy małych miast zgodnie z typologią Webba. Następnie, po uwzględnieniu dynamiki zmian ludnościowych zaproponowano typy miast wyludniających się, dzieląc je na: 1) miasta pozornego wyludniania się³, 2) miasta z symptomami wyludniania i 3) miasta o stałym ubytku ludności.

Próba wielokryterialnej klasyfikacji małych miast

Klasyfikacje małych miast mają różne zastosowanie – służą badaniom naukowym lub planowaniu i kształtowaniu polityki rozwojowej w różnych skalach przestrzennych. W przypadku badań naukowych wykorzystuje się różne podejścia i metody klasyfikacyjne wynikające na ogół z celu i zakresu badań oraz z samej dyscypliny badawczej, którą reprezentuje autor określonej klasyfikacji (geografia, ekonomia, socjologia). Natomiast klasyfikacje służące zadaniom praktycznym dzielą małe miasta na w miarę jednorodne grupy, którym dedykowane są określone działania mające na celu rozwój społeczno-gospodarczy kraju lub regionu oraz optymalizację systemu osadniczego.

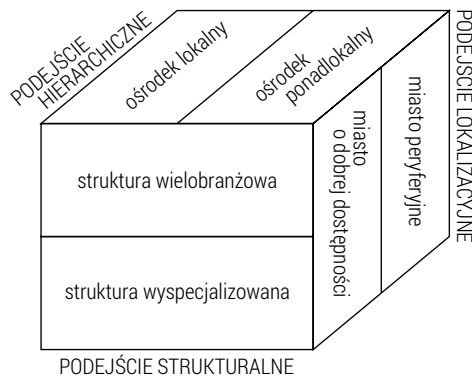
³ Fakt pozornego wyludniania się wynika z przenoszenia się mieszkańców miasta na otaczające go obszary.

Przegląd klasyfikacji małych miast wykazał dużą różnorodność podejść badawczych, w których autorzy wykorzystali obszerny zbiór kryteriów klasyfikacyjnych. Omówione klasyfikacje ogniskują się zazwyczaj wokół struktury społeczno-ekonomicznej oraz lokalizacji małych miast. Przy czym podejmowane są próby łączenie tych podejść w jedną całość, czasem z uwzględnieniem relacji (powiązań) ośrodka miejskiego z otoczeniem. Każde z wymienionych podejść różnicuje miasta zazwyczaj na podstawie kryteriów, określonych cechami diagnostycznymi, przy uwzględnieniu szeregu założeń logicznych. Jednakże zdecydowana większość bez względu na rodzaj klasyfikacji uwzględnia zagadnienie roli jakie spełnia określony ośrodek miejski w przestrzeni lokalnej i regionalnej.

Biorąc pod uwagę omówione podejścia klasyfikacyjne można zaproponować syntetyczną klasyfikację małych miast uwzględniającą strukturę gospodarczą, lokalizację i relacje małych miast z otoczeniem (ryc. 1). Podobne podejście, aczkolwiek uwzględniające inne cechy klasyfikacyjne było wykorzystane przez Copusa (2011) i Copusa et al. (2013) w typologii obszarów wiejskich w Europie oraz Bańskiego (2014) w klasyfikacji wiejskich obszarów funkcjonalnych w Polsce.

W przypadku struktury gospodarczej małe ośrodki podzielono na dwie zasadnicze grupy – 1) miasta charakteryzujące się strukturą wielobranżową oraz 2) miasta o wyspecjalizowanej strukturze gospodarczej. Pierwsza grupa ośrodków jest zdecydowanie liczniejsza i tworzą ją miasta, w których występują co najmniej dwa równoważne sektory gospodarki. Drugą grupę, raczej mniej liczną niż pierwsza, tworzą miasta charakteryzujące się szczególną koncentracją określonej działalności gospodarczej (np. uzdrowiska, miasta górnicze, miasta portowe, ośrodki lokalizacji dużych zakładów przemysłowych). Do identyfikacji struktury ekonomicznej można zaproponować różne kryteria (niektóre z nich omówiono w poprzednim rozdziale), na przykład: strukturę zatrudnienia lub udział określonych branż w dochodach budżetu miasta. Ważny jest przy tym wybór określonych mierników reprezentujących cechy diagnozujące. Ich dostępność, liczba i szczegółowość mogą pozwolić na bardziej złożony podział struktury gospodarczej uwzględniającej na przykład kombinacje różnych sektorów gospodarki. W przypadku zaproponowanego wyżej podziału do kwalifikacji poszczególnych miast wystarczyć może wiedza ekspercka.

Drugi element klasyfikacji wynika z lokalizacji ośrodków miejskich. Można wyróżnić dwa podstawowe typy lokalizacji – 1) małe miasta w zasięgu oddziaływania dużej aglo-

Ryc. 1. Schemat klasyfikacji małych miast
A classification scheme for small towns

meracji (czyli w dobrej dostępności do centralnego ośrodka regionalnego lub krajowego) lub 2) małe miasta zlokalizowane peryferyjnie. Do kwalifikacji miast można zastosować wskaźnik czasu dojazdu do ośrodka centralnego. W literaturze przedmiotu jest on określany na podstawie codziennych dojazdów do pracy lub usług.

Trzeci składnik klasyfikacji wynika z relacji małych miast z otoczeniem. Może temu służyć na przykład struktura dojeżdżających do pracy w mieście i z miasta na tereny wiejskie, relacje pomiędzy przedsiębiorstwami lub zasięg granic administracyjnych związanych z funkcjonowaniem miasta. Wydaje się, że jednym z możliwych podejść jest rola miasta w hierarchii terytorialnej kraju lub regionu. Inne bowiem relacje będzie miało miasto nie mające funkcji administracyjnych lub obsługujące administracyjnie bardzo niewielki obszar (najmniejsza jednostka administracyjna) niż miasto będące np. ośrodkiem subregionalnym lub stolicą większej jednostki terytorialnej. I nie chodzi tylko o funkcje administracyjne, ale także lokalizację obiektów edukacji, kultury, handlu itp.

W rezultacie można wskazać osiem klas małych miast:

1. Ośrodki lokalne o dobrej dostępności i wielobranżowej strukturze gospodarczej.
2. Ośrodki lokalne o dobrej dostępności i wyspecjalizowanej strukturze gospodarczej.
3. Ośrodki lokalne, peryferyjne charakteryzujące się wielobranżową strukturą gospodarczą.
4. Ośrodki lokalne, peryferyjne charakteryzujące się wyspecjalizowaną strukturą gospodarczą.
5. Ośrodki ponadlokalne o dobrej dostępności i wielobranżowej strukturze gospodarczej.
6. Ośrodki ponadlokalne o dobrej dostępności i wyspecjalizowanej strukturze gospodarczej.
7. Ośrodki ponadlokalne, peryferyjne charakteryzujące się wielobranżową strukturą gospodarczą.
8. Ośrodki ponadlokalne, peryferyjne charakteryzujące się wyspecjalizowaną strukturą gospodarczą.

Podsumowanie

W literaturze przedmiotu spotyka się zazwyczaj trzy rodzaje podejść klasyfikacyjnych do małych miast: strukturalne, lokalizacyjne i mieszane. Każde z nich różnicuje miasta zazwyczaj na podstawie określonych kryteriów. Podejście strukturalne pozwala bezpośrednio grupować miasta ze względu na ich funkcje społeczne, kulturowe i ekonomiczne, jakie pełnią wobec lokalnej społeczności i podmiotów gospodarczych działających w mieście i jego sąsiedztwie. Klasyfikacje strukturalne wyróżniają na ogół wiodące sektory gospodarcze reprezentowane w ośrodku miejskim, dzięki czemu każdy z nich poddany może być indywidualnej analizie. Podejście takie może mieć charakter statyczny lub dynamiczny. W pierwszym przypadku klasyfikacja odnosi się do określonego czasu, a zidentyfikowane kategorie miast informują nas o stanie ich struktury społeczno-ekonomicznej. Natomiast w podejściu dynamicznym analizujemy poziom zmienności takich struktur, dzięki czemu możliwe jest wskazanie kategorii miast o zróżnicowanym kierunku i tempie rozwoju.

Analizując rolę poszczególnych składników struktury społeczno-gospodarczej w małych miastach można je podzielić na dwie podstawowe grupy: miasta charakteryzujące

się wyspecjalizowaną strukturą (zdominowane jednym z elementów struktury np. miasta przemysłowe, turystyczne itp.) oraz miasta o strukturze wielobranżowej mające zrównoważony udział kilku składników struktury społeczno-gospodarczej. Mając na uwadze bardziej szczegółową klasyfikację można zastosować kombinację różnych elementów struktury lub wyróżnić składniki pierwszego i drugiego rzędu.

W podejściu lokalizacyjnym wykorzystuje się zasadę kontinuum centrum-peryferia, czyli położenia małego ośrodka miejskiego wobec dużych centrów rozwojowych. Pozwala ono wyróżnić najogólniej rzecz ujmując: miasta satelickie położone w strefie oddziaływania dużych aglomeracji i metropolii, miasta stanowiące tradycyjne ogniwa systemu osadniczego i ośrodki izolowane położone na obszarach peryferyjnych. Okazuje się przy tym, że położenie miasta ma bardzo istotny wpływ na jego strukturę funkcjonalną. W podejściu lokalizacyjnym kryterium porządkującym jednostki terytorialne jest najczęściej czas dojazdu mieszkańców do miasta centralnego.

Lokalizacja jest rzadko jedynym elementem różnicującym małe ośrodki miejskie, częściej stanowi ona jedno z kryteriów klasyfikacji lub typologii. Mamy wówczas do czynienia z podejściem mieszanym, które ma charakter złożony i na ogół łączy kryteria stosowane w różnych podejściach. Poza składnikiem lokalizacyjnym i strukturalnym wykorzystuje się również rolę powiązań miasta z otoczeniem. Klasyfikacje mieszane wykorzystujące równocześnie różne podejścia badawcze niosą ze sobą najwięcej informacji o kategoriach miast, ale przy tym ich wyniki mogą być trudne do interpretacji ze względu na bardziej skomplikowaną procedurę badawczą i liczbę możliwych klas, kategorii lub typów.

Rycina i tabela są opracowaniami własnymi autora artykułu.

Publikacja finansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych projektowi badawczemu nr 2019/35/B/HS4/00114 pt. *Diagnoza współczesnej struktury społeczno-ekonomicznej i klasyfikacja funkcjonalna małych miast w Polsce – w poszukiwaniu rozwiązań modelowych*.

Piśmiennictwo

- Atkinson, D. (2008). Creating access to economic opportunities in small and medium towns, Trade and Industrial Policy Strategies. Pobrane z: www.tips.org.za (01.05.2020).
- Atkinson, R. (2019). The Small Towns conundrum: What do we do about them? *Regional Statistics*, 9(2), 1-17. <https://dx.doi.org/10.15196/RS090201>
- Baker, C. (2018). City and town classification of constituencies and local authorities. *Briefing Papers*, 8322.
- Bański, J. (2014). Współczesne typologie obszarów wiejskich w Polsce – przegląd podejść metodologicznych. *Przegląd Geograficzny*, 86(4), 441-470.
- Bański, J. (red.). (2021). *The Routledge Handbook of Small Towns*. New York-London: Routledge.
- Bański, J., Czapiewski, K. & Górczyńska, M. (2016). Impact of the locations of small towns in Mazovia (Poland) on their socio-economic structure and on their role in relation to the neighboring rural areas. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 8(2), 117-131.
- Bartosiewicz, B., Kwiatek-Sołtys, A. & Kurek, S. (2019). Does the process of shrinking concern also small towns? lessons from Poland. *Quaestiones Geographicae*, 38(4), 91-105.

- Bell, D. & Jayne, M. (2009). Small cities? Towards a research agenda. *International Journal of Urban and Regional Studies*, 33(3), 683-699.
- Bibby, P. & Shepherd, J. (2004). Developing a new classification of urban and rural areas for policy purposes – the methodology. Pobrane z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/137655/rural-urban-definition-methodology-technical.pdf (03.05.2020)
- Copus, A.K. (2013). Urban-rural relationships in the new century: Clarifying and updating the intervention logic. W: M. Kolczynski (red.), *New Paradigm in Action* (s. 7-29). Warsaw: Ministry of Regional Development.
- Copus, A.K., Dax, T., Shucksmith, M. & Meredith, D. (2011). Cohesion Policy for rural areas after 2013; A rationale derived from the EDORA project (European Development Opportunities in Rural Areas) ESPON 2013 Project 2013/1/2. *Studies in Agricultural Economics*, 113(2), 121-132.
- Courtney, P. & Errington, A. (2000). The Role of Small Towns in the Local Economy and Some Implications for Development Policy. *Local Economy*, 15(4), 280-301.
- Courtney, P., Lépicier, D. & Schmitt, B. (2008). Spatial Patterns of Production Linkages in the Context of Europe's Small Towns: How are Rural Firms Linked to the Local Economy? *Regional Studies*, 42(3), 355-374.
- Courtney, P., Mayfield, L., Tranter, R., Jones, P. & Errington, A. (2007). Small towns as 'sub-poles' in English rural development: Investigating rural-urban linkages using sub-regional social accounting matrices. *Geoforum*, 38, 1219-1232. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2007.03.006>
- Cox, E. & Longlands, S. (2016). City systems: *The role of small and medium-sized towns and cities in growing the northern powerhouse*. Pobrane z: https://www.ippr.org/files/publications/pdf/city-systems_June2016.pdf (03.05.2020)
- Czarnecki, A. (2012). Znaczenie małych miast w strukturze powiązań ekonomicznych wiejskich przedsiębiorstw regionu Zielonych Płuc Polski. W: K. Heffner, A. Halama (red.), *Ewolucja funkcji małych miast* (s. 63-82). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Dej, M., Janas, K. & Wolski, O. (red.). (2014). *Towards Urban-Rural Partnership in Poland. Preconditions and Potential*. Kraków: Institute of Urban Development.
- DELG (2000). The Irish Urban System and its Dynamics, National Spatial Strategy Team, Department of the Environment and Local Government. Pobrane z: <https://npl.ie/wp-content/uploads/report8.pdf> (06.05.2021)
- Dijkstra, L. & Poelman, H. (2008). Remote Rural Regions, How proximity to a city influences the performance of rural regions. *Regional Focus*, 1, DG Regio, European Commission.
- Dijkstra, L. & Poelman, H. (2012). Cities in Europe. The new OECD-EC definition. *Regional Focus*, 1, DG Regio, European Commission.
- Dijkstra, L. & Poelman, H. (2014). A harmonized definition of cities and rural areas: the new degree of urbanization. *Regional Working Papers*, 1, DG Regio, European Commission.
- Edwards, B., Goodwin, M. & Woods, M. (2003). Citizenship, community and participation in small towns: a case study of regeneration partnerships, W: R. Imrie, & M. Raco (red.). *Urban renaissance?: New labour, community, and urban policy* (s. 181-204). Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781861343802.001.0001>
- ESPON. (2006). The Role of Small and Medium-Sized Towns (SMESTO). Final Report, ESPON 1.4.1, OIR, Vienna.
- ESPON. (2007). Study of urban functions. Final Report, ESPON 1.4.3, The ESPON Monitoring Committee.
- ESPON. (2014). TOWN – Small and medium-sized towns in their functional territorial context.

- Pobrane z: <https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2013/applied-research/town-%E2%80%93-small-and-medium-sized-towns> (28.03.2022)
- Fertner, C., Groth, N.B., Herslund, L.B. & Carstensen, T.A. (2015). Small towns resisting urban decay through residential attractiveness. Findings from Denmark. *Geografisk Tidsskrift*, 115(2), 119-132. <https://doi.org/10.1080/00167223.2015.1060863>
- Harris, Ch.D. (1943). *A functional classification of cities in the United States*. American Geographical Society.
- Harris, Ch.D. (1967). A Functional Classification of Cities in the United States. W: H.M. Mayer, & C.F. Kohn (red.), *Readings in Urban Geography* (s. 129-138). Allahabad: Central Book Depot.
- Heffner, K. (2016). Obszary wiejskie i małe miasta: czy lokalne centra są potrzebne współczesnej wsi? *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 279, 11-24.
- Heffner, K. & Halama, A. (red.). (2012). *Ewolucja funkcji małych miast*. Studia Ekonomiczne, 92. Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
- Hinderink, J., & Titus, M. (1988). Paradigms of regional development and the role of small centers, *Development and Change*, 19(3), 401-423. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1988.tb00308.x>
- Hinderink, J. & Titus, M. (2002). Small towns and regional development: Major findings and policy implications from comparative research. *Urban Studies*, 39(3), 379-391.
- Hopkins, J. & Copus, A. (2018). *Definitions, measurement approaches and typologies of rural areas and small towns: a review*. Aberdeen: The James Hutton Institute.
- Jerczyński, M. (1977). Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast. W: *Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące*. Statystyka Polski. Warszawa: GUS.
- Jones, A., Clayton, N., Tochtermann, L., Hildreth, P. & Marshallk, A. (2009). *City relationships: economic linkages in Northern city regions*. Newcastle upon Tyne: Northern Way.
- Kachniarz, T. (1987). Małe miasta. *Człowiek i Środowisko*, 11(3), 281-316.
- Kantor-Pietraga, I., Krzysztofik, R. & Runge, J. (2012). Kontekst geograficzny i funkcjonalny kurczenia się małych miast w Polsce południowej. W: K. Heffner, & A. Halama (red.), *Ewolucja funkcji małych miast* (s. 9-23). Studia Ekonomiczne, 92. Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
- Kühn, M. (2015). Small towns in peripheral regions of Germany. *Annales universitatis paedagogicae cracoviensis studia geographica*, 8, 29-38.
- Kwiatk-Sołtys, A. & Mainet, H. (2014). Quality of life and attractiveness of small towns: a comparison of France and Poland. *Quaestiones Geographicae*, 33(2), 103-113.
- Meili, R. & Mayer, H. (2017). Small and medium-sized towns in Switzerland: economic heterogeneity, socioeconomic performance and linkages. *Erdkunde*, 71(4), 313-332.
- Nel, E. & Goldman, I. (2006). Investigation of pro-poor local economic development in South Africa, CWCI (EU), World Bank, Bloemfontein. Pobrane z: www.khanya-aicdd.org (01.05.2020).
- Nelson, H.J. (1967). A Service Classification of American Cities. W: H.M. Mayer & C.F. Kohn (red.). *Readings in Urban Geography* (139-160). Allahabad: Central Book Depot.
- Nelson, H.J. (1955). A service classification of American cities. *Economic Geography*, 31, 189-210.
- Pateman, T. (2010). Rural and urban areas: comparing lives using rural/urban classifications. *Regional Trends*, 43(11), 11-86. <https://doi.org/10.1057/rt.2011.2>
- Pirisi, G., Trócsányi, A. & Makkai, B. (2015). Between shrinking and blooming: the crossroad of small towns' urbanisation in Hungary. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica*, 8, 12-28.
- Pirisi, G. & Trócsányi, A. (2009). The Transformation of Villages into Towns – a Quantitative Way of Hungarian Urbanisation. *Geographia – Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, 54, 75-82.

- Planning in small towns. (1997). Planning Advice Note PAN 52, Scottish Government. Pobrane z: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/1997/04/pan52> (3.05.2020).
- Pothana, V. (1995). Functional Classification of Towns in Andhra Pradesh. W: M. Koteswara Rao (red.), *Urbanization. Migration and Economic Development* (s. 43-56). New Delhi: Kanishka Publishers Distributors.
- Powe, N.A. (2013). *Market Towns: Roles, Challenges and Prospects*. Abingdon: Routledge.
- Rajman, J. (2006). Małe miasto w przestrzeni rolniczej – wybrane kwestie metodologiczne. W: E. Rydz (red.). *Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich* (s. 13-24). Studia Obszarów Wiejskich, 11. Warszawa: PTG, IGiPZ PAN.
- Satterthwaite, D. & Tacoli, C. (2003). *The urban part of rural development: the role of small and intermediate urban centres in rural and regional development and poverty reduction*, London: IIED.
- Savoskul, M.S., Mozgunov, N.A. & Pivovarov, G.A. (2014). Social-economic transformation of small towns of the non-Chernozem region (case study of the Kaluga oblast). *Vestnik Moskovskogo universiteta, Seria 5, Geografii*, 2, 62-67.
- Seetharaman, S. (1985). An Approach to the Understanding of Occupational Structure of Small Towns in Tanjore District in Tamilnadu, *The Deccan Geographer*, 23(1), 31-38.
- Servillo, L., Atkinson, R. & Hamadouch, A. (2017). Small and medium-sized towns in Europe: Conceptual, methodological and policy issues. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 108(4), 365-379. <https://doi.org/10.1111/tesg.12252>
- Shrestha, Ch.B. & Rijal, S.P. (2017). Revisit to functional classification of towns in Nepal. *The Geographical Journal of Nepal*, 10, 15-27. <https://doi.org/10.3126/gjn.v10i0.17387>
- Shucksmith, M., Thompson, K.J. & Roberts, D. (2005). The CAP and the Regions. W: *The Territorial Impact of the Common Agricultural Policy*. Wallingford: CABI Publishing.
- Spasić, N. & Petrić, J. (2006). The role and development perspectives of small towns in central Serbia. *Spatium*, 13-14, 8-15. <https://doi.org/10.2298/spat0614008s>
- Szymańska, D. & Grzelak-Kostulska, E. (2005). Małe miasta w Polsce – zmiany ludnościowe i funkcjonalne w drugiej połowie XX wieku. W: Heffner, K. (red.) *Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny* (s. 59-90). Katowice: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Tacoli, C. (1998). Urban-rural interactions: A guide to the literature. *Environment and Urbanization*, 10, 147-166.
- Toerien, D. & Marais, L. (2012). Classification of South African towns revisited. W: R. Donaldson & L. Marais (red.), *Small town geographies in Africa: experiences from South Africa and elsewhere* (s. 3-19). New York: Nova Science Publishers.
- Vaishar, A. & Zapletalová, A. (2009). Small towns as centers of rural micro-regions. *European Countryside*, 2, 70-81.
- Van Leeuwen, E. (2010). *Urban-rural interactions: towns and focus points in rural development*. Berlin: Springer Science and Business Media.
- Wales Rural Observatory. (2007). Small and market towns in rural Wales and their hinterlands, Research Report, 13. Pobrane z: <http://www.walesruralobservatory.org.uk/sites/default/files/Market%2520Towns%2520report%2520final2.pdf> (05.03.2020).
- Wright, J.D. (2000). Small towns, mass society and the 21-st century. *Society*, 38(1), 3-10.

Summary

Small towns have specific social, economic and cultural features that distinguish them from medium-sized and large urban centres on the one hand, and rural areas on the other. They are a significant component in the settlement structures of regions that determine their polycentricity or monocentricity. At present it is possible to observe a rise in the level of functional diversity characterising small towns *i.a.* as a result of the ongoing economic diversification of rural areas. In part this also reflects small centres taking on certain urban functions that had previously been the preserve of large cities, or at least urban centres of medium size.

A reconnaissance of the tasks small towns discharge on a local or regional scale typically entails analysis of dominant economic sectors, or – more broadly – the role different socioeconomic spheres play in the given centre and its immediate surroundings. It is to this kind of subject matter that the work described here has been devoted, with the basic aim being to discuss and assess different classifications and research approaches to small towns that take their social and economic functions into account, as well as relations with surrounding areas. However, the very concept of the small town poses certain problems, not least because definitions generally simplify down to the criterion of population size. Depending on the country, the size criterion differs and is generally in the range 5000-25,000 inhabitants.

The subject literature typically includes three types of approach to the classification of small towns: 1) the structural, 2) the location-related, and 3) the mixed. Each differs from the others in terms of the criteria defined, and the functions served by the minor urban centres taken account of. The structural approach allows for the grouping of towns from the point of view of the social, cultural and economic functions they discharge. Typically, structural classifications tend to single out the leading economic sector represented in the given town, allowing each to be analysed individually. This approach may be either static or dynamic, with the first case entailing reference to a given time at which categories identified offer information on socioeconomic structure. In contrast, a dynamic approach sees the degree of variability of such structures analysed, with this making it possible to indicate categories of town discernible in line with identified directions and rates of development.

The location-related approach draws on the idea of there being a continuum between the centre and the periphery, with significance therefore attached to the location of a given small urban centre *vis-à-vis* large centres undergoing development to the greatest extent. In very general terms, this approach allows a distinction to be drawn between satellite towns located in the zone of impact of large agglomerations and metropolises, towns that are traditional foci of the settlement network, and centres in isolated locations out on the peripheries. Location is rarely the sole element used to differentiate between small urban centres; and it is present regularly as just one among a number of criteria by which a classification or typology can be arrived at. We are then dealing with a so-called mixed approach. A mixed classification making simultaneous use of the different approaches to research brings the most information to bear in regard to categories of urban locality, but their results may therefore prove hard to interpret, given the more-complex research procedure and number of possible classes, categories or types.

Bearing in mind the approaches to classification, it is possible to propose a synthetic method for classifying small towns that takes account of economic structure, location, and the relationship between the towns and their surroundings. In the case of economic structure, the small centres may be divided into two basic groups – those featuring a multi-branch structure, and those that are specialised economically. A second element to the classification reflects the locations of urban centres. Two basic types can be identified – the small town within the range of impact of a large agglomeration, or else the town outside such areas – which is to say located peripherally. The third component of the classification arises out of small towns' relations with their surroundings – as 1) local centres or 2) supra-local centres. In consequence, it is possible to indicate 8 types of small town.